

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

BİREYLERİN TERMAL TURİZM FARKINDALIĞININ İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF INDIVIDUALS THERMAL TOURISM AWARENESS

Dr. Öğr. Üyesi Necla YILMAZ¹

Öğr. Gör. Betül SARI²

Halil ÖZKAN³

ÖZET

Bu çalışmanın amacı bireylerin termal turizme yönelik farkındalık düzeylerinin belirlenerek, termal turizm farkındalığı düzeylerinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırma tanımlayıcı nitelikte bir araştırmadır ve genel tarama modeliyle tasarlanmıştır. Araştırmanın evreni, Isparta'da ikamet eden 18 yaş ve üzeri bireylerden oluşmaktadır. Kolayda örnekleme yolu ile 385 katılımcıdan veri elde edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Termal Turizm Farkındalığı Anketi" kullanılmıştır. Elde edilen veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS 22.0) paket programı vasıtasıyla analiz edilmiştir. Verilere Açıklayıcı Faktör Analizi, independent t test, ANOVA ve korelasyon analizi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda bireylerin termal turizm farkındalıklarının orta düzeyin üzerinde olduğu bulunmuştur. Bu durum bireylerin termal tesis kullanımının, tesis özelliklerinin, sağlık personeli bulundurma ve hijyenin önemi konusunda yeterince hassas davranmadıkları ve bu konulara yönelik yüksek bilinç düzeyine sahip olmadıklarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, Termal Turizm, Farkındalık

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the awareness levels of individuals towards thermal tourism and to examine the level of thermal tourism awareness in terms of various demographic variables. The research is a descriptive study and was designed with a general survey model. The population of the research consists of individuals aged 18 and over residing in Isparta. Data were obtained from 385 participants by sampling method. "Thermal Tourism Awareness Questionnaire" was used as a data collection tool in the research. Data obtained Statistical Package for the social It was analyzed using the Sciences (SPSS 22.0) package program. Exploratory Factor Analysis, independent t test, ANOVA and correlation analysis were applied to the data. As a result of the research, it was found that the thermal tourism awareness of individuals was above the medium level. This shows that individuals do not act sensitively enough about the importance of using the thermal facility, facility features, having health personnel and hygiene, and that they do not have a high level of awareness regarding these issues.

Keywords: Health Tourism, Thermal Tourism, Awareness

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, neclabardak@sdu.edu.tr

² Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, betulunal82@gmail.com

³Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, halilozkan15@outlook.com

1. GİRİŞ

İnsanlar geçmişten günümüze birçok farklı nedenle seyahat etmiştir. Bu nedenlerden biri de sağlık amaçlı seyahatlerdir. Seyahat nedenleri geçmişten günümüze değişse de sağlık amaçlı seyahatler eskiden olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. Şifa arayan hastalar doktor, hastane veya termal kaynakların olduğu yerlere tedavi olmak ya da mevcut sağlıklarını geliştirip korumak amacıyla seyahatler yapmaktadırlar.

Yaşam kalitelerini artırmak isteyen bireylerin yaşamında turizm faaliyetleri önemli bir yere sahiptir ve bu faaliyetlerin zaman içerisinde değişimi söz konusudur. Bu durum klasik turizm faaliyetlerinden istediği hazzı alamayan bireylerin alternatif turizm faaliyetleri arayışına girmesiyle kendini göstermektedir. Bu arayış neticesinde turizm faaliyetlerinin dışına çıkılmış ve böylece çeşitli turizm türlerinin olduğu görülmüştür. Turizmin çeşitlenmesi ülkeler arasında büyük bir rekabet alanı oluşturmuştur. Sağlık turizmi ve alt bir dalı olan termal turizm de alternatif bir turizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Termal turizm, termal su kaynakları nispetinde ülkelere değer kazandırmaktadır. Bu durum termal suların bulunduğu bölgelere kazandırılan tesisler ile daha da önemli hale gelmektedir. Termal turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ve ülke ekonomisine kazandırılması bu tesislerin birçok yönden iyi nitelikler ile donatılmasına bağlıdır.

Söz konusu niteliklerin “*Tesisleri ve yararlandıkları termal turizm uygulamalarının hangi nedenlere göre tercih edilmesi gerektiğini biliyorlar mı?, Termal turizmde kullanılan spesifik terimleri ve bu terimlerin içeriğinde bulunan uygulamaları biliyorlar mı?, Termal sağlık uygulamalarından faydalanırken dikkat edilmesi gereken durumları ve tesisin ne gibi imkanlar sunması gerektiğini biliyorlar mı?, Tercih edilen tesiste uzman personelin olmasına dikkat ediyorlar mı?*” gibi sorular kapsamında tespit edilmesi önemli görülmüştür. Benzeri sorular ve özellikle bireylerin farkındalık düzeylerini tespit etmeye yarayan “Şu an ne yaşıyorum?” sorusunun cevabı termal turizm farkındalığı konusunun temelini oluşturmaktadır. Yılmaz’ın (2020) göre bireyin bu soruyu cevaplayabilmesi için düşüncelerini, duygularını ve bedenini gözlemlemesi gerekmektedir ve sonucunda yaşanan zihinsel durumlar farkındalık olarak belirtilmektedir.

Bu çalışma kapsamında farkındalık kavramı termal turizm kavramı ile birlikte kullanılmıştır. Bireylerin termal turizm kullanımında yani termal turizm uygulamaları esnasında, tesisin faaliyetleri hakkında, tesiste yer alan sağlık personelinin özellikleri ve özellikle hijyen konusuna yönelik farkındalık düzeyleri ele alınmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Termal Sağlık Turizmi

Sağlık turizmi, küresel turizm sektörünün önemli bir parçasıdır ve hızlı büyüyen sektörler arasında yer almaktadır (Smith & Puczko, 2009; Erfurt, 2010; Peris-Ortiz vd., 2015). Sağlık turizminin tanımı akademik olarak tartışma konusudur. Bazı akademisyenler için sağlık turizmi iki kavramı içinde barındıran çatı bir kavramdır. Bu kavramlar medikal turizm ve sağlıklı yaşam turizmidir. Son zamanlarda kitlesel bir görüngenü haline gelen medikal turizm kavramı uzun süredir literatürde varlığını sürdürmektedir. Sağlıklı yaşam turizmi ise bu kavrama nispeten yeni bir olgudur (Smith & Puczko, 2009). Termal sağlık turizmi kavramını da sağlıklı yaşam turizminin alt başlığı olarak değerlendirmek mümkündür.

Termal sağlık turizmi, termal banyo, hidroterapi, balneoterapi, klimaterapi, hidroterapi, talassoterapi, peloidoterapi, aromaterapi ofislerine veya bu ofisleri toplu olarak içerisinde barındıran merkezlere turist ziyaretlerini içeren, şifalı su kullanarak fiziksel ve ruhsal sağlığını geri getirmeyi amaçlayan bunun yanı sıra termal suların eğlence ve rekreasyon amacıyla kullanılmasıyla ortaya çıkan bir turizm biçimidir (Erdoğan & Aklanoğlu, 2008). Eğlence ve rekreasyon amacını da göz önünde bulundurduğumuzda termal turizm sadece şifalı suları kapsamamaktadır. Termal turizm her yaşta insana hitap etmektedir (Nikoli & Lazakidou, 2019). Bir başka tanımlamaya göre termal turizm, fiziksel ve kimyasal olarak bireylerin sağlıklarına katkı sağlayan ya da hastalıklarının olumlu yönde etkileyen şifalı suları, kaplıcaları, çamurları ve içme kürlerini içinde barındıran sağlık turizmi türüdür. Günümüzde bu aktiviteleri içinde barındıran merkezler yeni turistik çekim alanları olarak dikkat çekmektedir (Doğanay, 2001). Dünya ülkelerinin turizmde, termal kürlerin de etkisiyle önemli bir yere sahip olan termal turizm, sağlıklı yaşam turizminin vazgeçilmez bir alt boyutu olarak dikkat çekmektedir. Termal turizm kavramı bireylerin sürekli olarak ikamet ettikleri yerden geçici süreyle ayrılarak yeniden sağlıklarına kavuşmak, sağlıklı bir yaşam için sağlıklı tatil yapmak gibi amaçlarla termal turizm hizmeti sunan işletmeleri tercih ederek bu işletmelerden kür, konaklama ve yeme içme gibi turizm faaliyetleri satın alması sonucunda ortaya çıkan turizm çeşidi olarak da tanımlanmıştır (Sandıkçı, 2008).

Termal turizm tesisleri, klasik turizm tesislerine kıyasla daha farklı bir yapıyı ve personel istihdamını içinde barındırmak durumundadır. Bunun nedeni olarak tesisler sağlıklı bireylerle birlikte hasta bireylere hizmet sunmaktadır. Tüm sağlık turistlerinin ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına alanında uzman personellere ihtiyaç duyulmaktadır. Alt yapının ve işletme yapısının da tüm sağlık turistlerine hitap etmesi gerekmektedir. Tüm bu kriterler göz önünde tutulduğunda termal turizmde hizmet veren tesislerin yapımı, işletilmesi, tanıtılması klasik turizm tesislerinden farklı özelliklere sahiptir (Özbek, 1991).

Termal tesislerde verilen uygulamalara bakıldığında aşağıdaki kavramlar ve tanımları dikkat çekmektedir.

- **Termalizm:** Tedavi aracı olarak kaplıca, ılıca gibi şifalı su kaynaklarının sağlık kurallarına uygun olarak kullanılmasını tanımlamaktadır (Tunç & Saç, 1998).
- **Üvalizm:** Tedavi aracı olarak yöresel meyve ve sebzeleri içinde barındıran tedavileri tanımlamaktadır (Tunç & Saç, 1998).
- **Talassoterapi:** Tedavi aracı olarak deniz suyu ve güneşi içinde barındıran tedavileri tanımlamaktadır (Tengilimoğlu, Sevin & Ak, 2001: 7; aktaran Şahbaz vd., 2012).
- **Hidroterapi:** Tedavi aracı olarak tatlı su ile yapılan kür uygulamalarını tanımlamaktadır (Tengilimoğlu, Sevin & Ak, 2001: 7; akt. Şahbaz vd., 2012).
- **Klimaterapi:** Açık ve temiz havanın şifa verici etkisinden yararlanmayı hedefleyen uygulamaları tanımlamaktadır (Tunç & Saç, 1998).
- **Peloidoterapi:** Tedavi aracı olarak çamuru içinde barındıran tedavileri tanımlamaktadır (Tengilimoğlu, Sevin & Ak, 2001: 7; aktaran Şahbaz vd., 2012).
- **Aromaterapi:** Tedavi aracı olarak hoş kokulu yağ ve bitkileri içinde barındıran tedavileri tanımlamaktadır (Kanat, 2019).
- **Balneoterapi:** Tedavi aracı olarak mineral termal suları içinde barındıran tedavileri tanımlamaktadır (Tengilimoğlu, Sevin & Ak, 2001: 7; aktaran Şahbaz vd., 2012).

2.2. Türkiye’de Termal Sağlık Turizmi

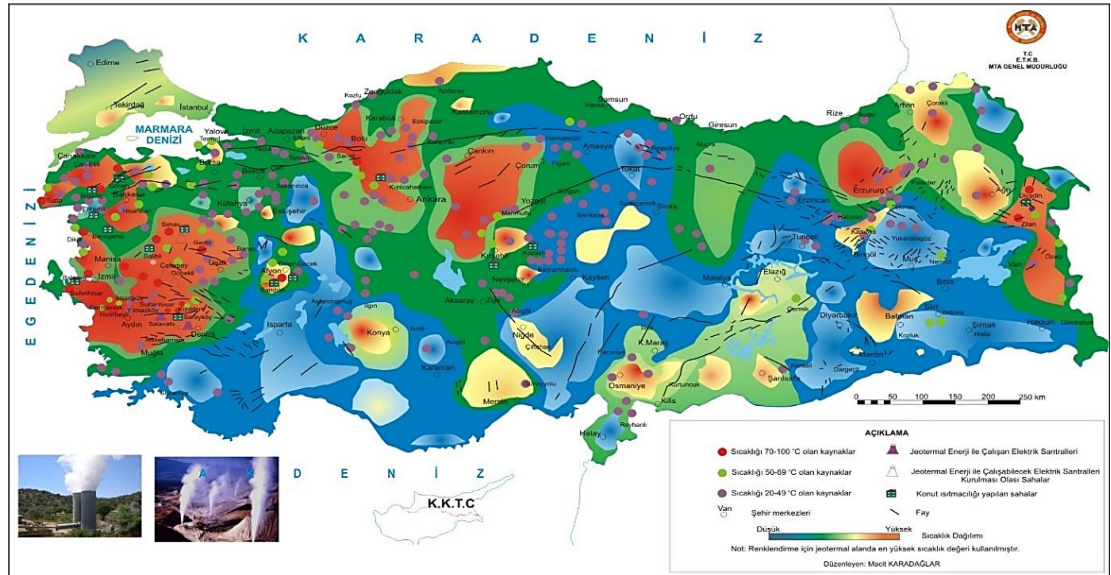
Türkiye jeotermal su kaynaklarının zenginliği açısından bakıldığında Dünya’da 7. sırada, Avrupa’da ise 1. sırada yer almaktadır. Türkiye’de bulunan termal suların fiziksel (debi,

sıcaklık) ve kimyasal özelliklerinin(erişik maden değeri, kükürt, radon, tuz vb.) Avrupa’da bulunan termal sulara oranla daha kaliteli olduğu bilinmektedir (Özbek, 1991). Türkiye, termal sağlık turizmi açısından doğal kaynaklarının fazla olması sebebiyle gerek yerli gerekse yabancı turistlerin gözde ülkesi olarak dikkat çekmektedir (Kaygısız ve Avan, 2018). Ülkemizde Sağlık Bakanlığınca işletme izni verilen 197 tesis bulunmaktadır. Bu tesisler 37 şehre dağılmış durumdadır (T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, 2021). Ayrıca Türkiye’de termal turizm konusu “Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007–2013” ana kararları kapsamında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan “Termal Turizm Master Planı (2007-2023)” çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu durum Türkiye’nin termal turizm alanındaki potansiyelini artırmaya yönelik atılan adımların önemini göstermektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Türkiye’nin jeotermal potansiyelinin büyüklüğü devlet kurumlarınca oluşturulan ilgili haritalarda da görülmektedir.

Şekil 1: Türkiye Jeotermal Kaynaklar Haritası

Jeotermal Kaynaklar ve Uygulama Haritası

Kaynak: MTA Genel Müdürlüğü, 2021

Literatürde tedavi amacıyla konaklayan termal turistler için konaklama süresinin genellikle 21 gün olması gerektiği göze çarpmaktadır. Kür programının uygulanıp tedavi edici etkisini gösterebilmesi için gerekli olan 21 günlük süre boyunca sağlık turistinin tesiste konaklaması ve kür programını uygulaması gerekmektedir. Bu sürenin uzunluğu termal turizm ekonomisinin önemli bir bileşeni olarak düşünülmektedir (Sandıkçı, 2008). Termal tesislerde kalış süresinin uzun olması ve termal tesisleri tercih eden katılımcıların genelde belirli bir yaş grubunda olması sebebiyle termal turizmden elde edilen kişi başı gelir diğer turizm kollarında elde edilen kişi başı gelire göre daha yüksektir. Üçüncü yaş grubu termal sağlık turistleri konaklama ve tedavi harcamalarını sağlıklı yaşam için yapmaktadır (Çontu, 2006).

Termal turizm bazı avantajlı olanakları içinde barındırmaktadır. Bu olanaklar yılın tüm aylarında turizm yapma imkânı, tesislerin yüksek doluluk oranıyla çalışması, çok sayıda iş sahası oluşturması, termal tesislerde insan sağlığının geliştirilmesi ve korunması, eğlence ve dinlenme olanağının bir arada bulunması, maliyeti çabuk karşılayan ve rekabet gücüne sahip yatırımları içinde barındırmasıdır (Martin ve Kınır, 2017). Tüm bu olanaklarla birlikte

Türkiye'nin jeotermal kaynaklarının sağlık turizmi açısından değerlendirilmesini olumsuz olarak etkileyen bazı etmenler de bulunmaktadır. Bu etmenlere örnek olarak jeotermal kaynakların coğrafi dağılımı, az sayıda reklam, alt yapı ve işletme ile ilgili problemler, yapılan bilimsel çalışma raporlarının göz ardı edilmesi, diğer turizm faaliyetlerinin daha popüler olması, termaller üzerinde nitelikleri bakımından yeterince araştırma-geliştirme yapılmaması, sağlık personeli ve sağlıkla ilgili teçhizat eksikliği gösterilmektedir (Zengin ve Eker, 2016).

Termal kaynakların tıbbi faydalarının olduğu bilinmekte ve termal turizm faaliyetleri doktorlar tarafından bazı durumlarda hastalara önerilebilmektedir. Ayrıca rahatsızlık yaşayan bazı bireylerin tesis alternatiflerinin arasında termal kaynağın bilinen tıbbi faydalarını da göz önünde tutarak seçim yapabileceği düşünülmektedir. Türkiye'de bulunan bazı termal kaynakların bilinen tıbbi faydaları illerin kültür ve turizm müdürlükleri tarafından belirtilmiştir.

Tablo 1. Türkiye'de Bulunan Bazı Termal Kaynaklar ve Bilinen Tıbbi Faydaları

Şehir (Kaplıca)	Kaplıcaların Tıbbi Faydaları				
Bursa (Oylat ve Çekirge)	Romatizma	Ağrılı Hastalıklar	Diyabet	Gut Hastalığı	
Çanakkale (Kestanbol)	Romatizma	Kadın Hastalıkları	Akciğer Hastalıkları	Kireçlenme	Lenf Bezleri Şişkinlikleri
Diyarbakır (Çermik)	Romatizma	Kadın Hastalıkları	Üst Solunum Yolu Hastalıkları	Kireçlenme	
Erzurum (Pasinler)	Sinirsel Hastalıklar	Eklem Rahatsızlıkları	Kireçlenme		
Rize (Ayder ve Çamlıhemşin)	Romatizma	Kadın Hastalıkları	Kalp ve Kan Dolaşımı	Solunum Yolu Hastalıkları	Deri ve Kas Hastalıkları
Samsun (Ladik)	İç Hastalıkları	Cilt Hastalıkları			
Yalova (Armutlu)	Diyabet	Gut Hastalığı	Kalp ve Kan Dolaşımı	Sinirsel Hastalıklar	
Afyonkarahisar (Ömer, Gecek, Gazlıgöl, Heybeli)	Nörolojik Rahatsızlıklar	Metabolizma ve Kadın Hastalıkları	Gastrointestinal Rahatsızlıklar	Uyuz Hastalığı ve Spastik Ağrılı Sendromlar	Stres Bozuklukları

Kaynak: TGA | T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021

Termal turizm üzerine yapılan çalışmalarla ilgili literatür incelendiğinde, uzun yıllardır çalışılan bu konunun çeşitli yönleriyle ele alındığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda termal turizm potansiyeli, termal turizmin ekonomik etkileri, hizmet kalitesinin ölçülmesi, sektörden beklentiler ve memnuniyet, destinasyonların imajı, termal turizmin sorunları, termal tesisi kullanan müşterilerin tesislere sadakati gibi konular ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmaların içeriği incelendiğinde termal turizm faaliyetlerine katılım sağlayan bireylerin termal turizmle ilgili farkındalıklarını araştıran bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu nedenle, yapılacak olan çalışmanın konusu bakımından literatürde özgün bir değer arz edeceği ve termal turizmi konu edinen yeni çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. YÖNTEM

3.1. Çalışmanın Amacı, Evren ve Örneklemi

Bu çalışma ile bireylerin termal turizm farkındalığını tespit etmek amaçlanmaktadır. Çalışma amacı açısından tanımlayıcı ve kesitsel türde bir araştırmadır. Araştırmanın evreni, Isparta'da ikamet eden 18 yaş ve üzeri bireylerden oluşmaktadır. Örneklem grubuna kolayda örnekleme yolu ile ulaşılmış olup, toplamda 385 katılımcıdan veri elde edilmiştir. Katılımcıları seçmek için onlara son 1 yıl içerisinde bir termal tesisten hizmet alıp almadıkları sorulmuştur. Hizmet alan kişilere anket uygulanmıştır. Veriler katılımcılardan yüz yüze olarak araştırmacılar tarafından elde edilmiştir.

3.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak "Termal Turizm Farkındalığı Anketi" kullanılmıştır. Literatürde bireylerin sağlık turizmi farkındalığını ele alan bir çalışma (Acar & Turan, 2016) olduğu görülmüş ve sağlık turizminin bir alt türü olan termal turizm farkındalığına yönelik bir çalışmaya ve termal turizm farkındalığını ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Bu sebeple araştırmada kullanılan anket araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Termal Turizm Farkındalığı Anketi'nin oluşturulma aşamasında Sandıkcı'nın (2008) doktora tezinden faydalanılmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Çalışmanın verileri bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra Statistical Package for the Social Sciences (SPSS 22.0) paket programı vasıtasıyla analiz edilmiştir. Temel olarak standart sapma, aritmetik ortalama, frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. İfadelere yönelik Açıklayıcı Faktör Analizi gerçekleştirilmiştir. Boyutların sosyo-demografik değişkenlere göre karşılaştırılmasında; ikili gruplarda t testi (independent t test), üç ve daha fazla değişkenli gruplarda ise ANOVA (F testi) kullanılmıştır. Varyans analizinde farklılığın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi amacıyla ise LSD testinden faydalanılmıştır. Ayrıca ankette yer alan bağımsız sorular ile ölçek boyutları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Korelasyon analizi yapılmıştır.

3.4. Etik İzin

Çalışmanın yürütülebilmesi için Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurulu (E-87432956-050.99-39903) tarafından gerekli izin alınmıştır. Katılımcılar, gönüllülük esasına dayalı olarak araştırmaya katılabilecekleri konusunda bilgilendirilmiş ve veriler toplanmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Katılımcılara İlişkin Bulgular

Aşağıda araştırmaya katılan bireylerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir (Tablo 2, Grafik 1, Grafik 2).

Tablo 2. Katılımcıların Tanıtıcı Özellikleri

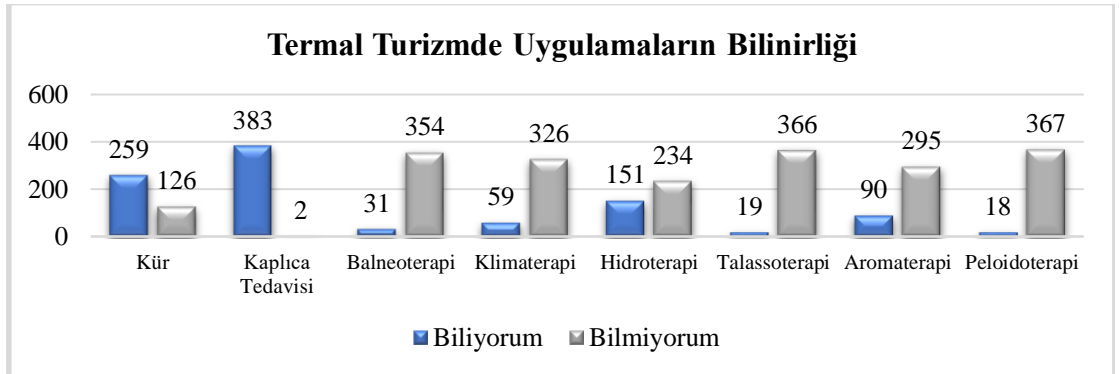
Değişkenler	N	%	Değişkenler	N	%
Yaş			Meslek		
30 ve altı	151	39.2	Serbest Meslek	88	22.9
31-45	140	36.4	Memur-İşçi	155	45.3
46 ve üzeri	94	24.4	Sağlık Çalışanı	34	8.8
Cinsiyet			Öğrenci	47	12.2

Kadın	176	45.7	Ev Hanımı	34	8.8
Erkek	209	54.3	Emekli	27	7
Medeni Durum					
Evli	225	58.4			
Evli değil	160	41.6			
Aylık Gelir					
5000 TL ve altı	102	26.5	Termal Tesiste Konaklanan Gün Sayısı		
5000 TL üstü	283	73.5	3 gün ve altı	196	50.9
Eğitim Durumu			4 gün ve üzeri	189	49.1
İlköğretim	65	16.9	Termal Tesislere Gitme Sayısı		
Lise	94	24.4	1 Kez	263	68.3
Ön lisans	65	16.9	2 Kez	77	20
Lisans ve üzeri	161	41.8	3 Kez ve üzeri	7	11.7
Toplam	385	100	Toplam	385	100

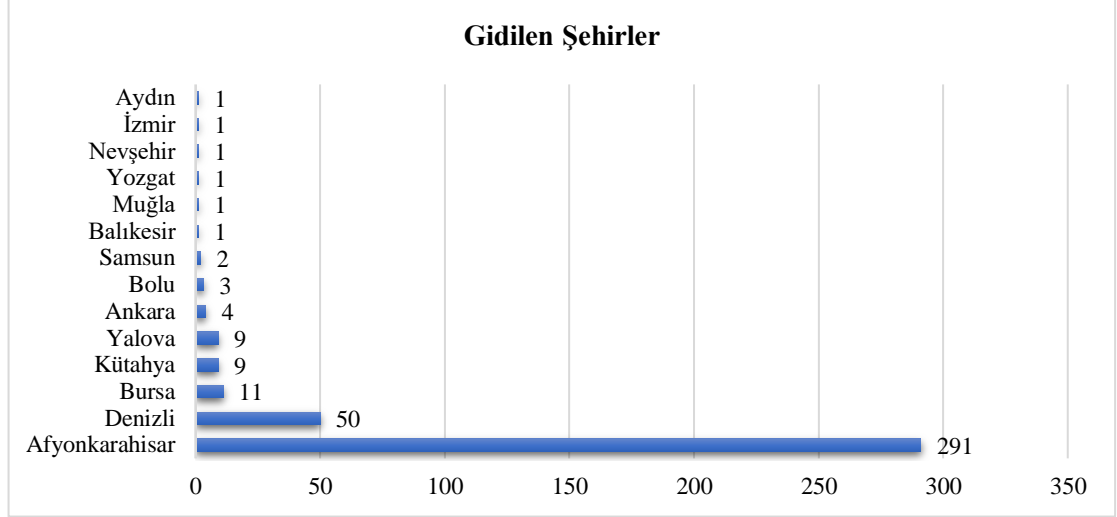
Katılımcıların %45.7'si (176) kadın, %54.3'ü (209) erkektir. 30 ve altı yaş grubu katılımcıların %39.2'sini (151), 31-45 arası yaş grubu %36.4'ünü (140) ve 46 ve üzeri yaş grubu %24.4'ünü (94) oluşturmaktadır. Katılımcılardan %58.4'ü evlidir ve aylık geliri 5000 TL üstü olanlar %73.5 (283) olarak tespit edilmiştir. Eğitim durumu açısından incelendiğinde katılımcılardan %41.8'i (161) lisans ve üzeri, %24.4'ü (94) lise, %16.9'u (65) ön lisans ve %16.9'u (65) ilköğretim mezunudur. Katılımcılardan %45.3'ü (155) memur-işçi, %22.9'u serbest meslek mensubu, %12.2'si (47) öğrenci, %8.8'i (34) sağlık çalışanı, %8.8'i (34) ev hanımı ve %7'si ise emeklidir.

Termal tesiste konaklanan gün sayısı açısından katılımcılar değerlendirildiğinde, 3 gün ve altı konaklayanların sayısı 196 (%50.9) ve 4 gün ve üzeri konaklayanların sayısı 189 (%49.1)'dur. Termal tesislere gitme sayısı incelendiğinde ise bir kez gidenlerin sayısı 263 (%68.3), iki kez gidenlerin sayısı 77 (%20) ve üç ve daha fazla gidenlerin sayısı 7 (%11.7)'dir.

Grafik 1. Termal Turizm Uygulamalarının Bilinirliği

Katılımcıların termal turizm uygulamalarını bilme durumlarını tespit etmek amacıyla onlara birtakım sorular sorulmuştur. “Biliyorum” cevabını verenlerin sayısı “Kür nedir?” sorusu için 259 (%67.3), “Kaplıca tedavisi nedir?” sorusu için 383 (%99.5), “Balneoterapi nedir?” sorusu için 31 (%8.1), “Klimaterapi nedir?” sorusu için 59 (%15.3), “Hidroterapi nedir?” sorusu için 151 (%39.2), “Talassoterapi nedir?” sorusu için 19 (%4.9), “Aromaterapi nedir?” sorusu için 90 (%23.4) ve “Peloidoterapi nedir?” sorusu için 18 (%4.7)'dir (Grafik 1). Sorulara verilen cevaplardan yola çıkarak katılımcıların en fazla kaplıca tedavisi, kür ve hidroterapi uygulamalarını bildiği ifade edilebilir.

Grafik 2. Termal Turizm Kapsamında Tercih Edilen Şehirler

Katılımcıların termal turizm kapsamında tercih ettiği şehirler arasında ilk sırada 291 (%75,6) katılımcı ile Afyonkarahisar yer almaktadır. Afyonkarahisar ilini takiben ise Denizli 50 (%13) ve Bursa 11 (%2,9) sıralanabilir (Grafik 2). Afyonkarahisar ilinin ilk sırada yer alması, termal turizm ev sahipliği yapması ve Isparta iline yakınlığı ile yorumlamak mümkündür.

4.2. Katılımcıların Termal Turizm Farkındalığına İlişkin Bulguları

Tablo 3. Katılımcıların Termal Turizm Farkındalığı ile İlgili İfadelerden Aldığı Puanların Dağılımı

No	İfadeler	\bar{X}	SS
1	Termal kullanımı sırasında yeterince sıvı tüketirim.	4.083	1.012
2	Havuz içinde kalınacak maksimum süreyi bilirim.	3.523	1.298
3	Termal havuz içerisinde yüzülmeyeceğini bilirim.	3.870	1.340
4	Su içi egzersizlerin kaç derece sıcaklıkta yapılacağını bilirim.	2.745	1.316
5	Sıcak havuzlara tok karna girilmemesi gerektiğini bilirim.	3.649	1.435
6	Termal tedavinin en az 15 gün uygulandığı takdirde olumlu sonuç vereceğini bilirim.	3.613	1.337
7	Kaplıca kullanımı öncesinde kese yaptırmamın tedavi açısından faydalı olduğunu bilirim.	3.545	1.330
8	Sauna, tuz odası, buhar odası gibi alanların kullanım amacını bilirim.	3.810	1.259
9	Sıcak su ve termal su arasındaki farkı bilirim.	3.896	1.266
10	Termal suların mineral özelliklerini bilirim.	2.953	1.407
11	Tesisin sağlığım için doğal termal havuza sahip olması gerektiğini bilirim.	4.150	1.142
12	Termal tesis kararında hastalığıma uygun tesis seçimi yapmam gerektiğine dikkat ederim.	3.955	1.179
13	Tesisin Sağlık Bakanlığı onaylı olması gerektiğini bilirim.	4.426	1.005
14	Tesis kararında, odalarda kişiye özel termal su havuzunun olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	3.932	1.272
15	Tesisin mahremiyetime özen göstermesi gerektiğini bilirim.	4.742	0.664
16	Tesiste yeşil alan olmasına dikkat ederim.	3.524	1.365
17	Tesisin spor imkanlarına sahip olmasına dikkat ederim.	3.244	1.435
18	Termal tedavileri hekim kontrolünde kullanmam gerektiğini bilirim.	3.810	1.312
19	Tesis tercihimde, acil müdahale biriminin olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	4.158	1.117
20	Tesis tercihimde, yardımcı sağlık personeli olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	4.049	1.134

21	Tesis tercihimde, fizik tedavi uzmanının olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	3.898	1.273
22	Tesis tercihimde tesisin hekim ve hemşiresinin olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	4.085	1.196
23	Termal tesislerde personelin hijyen kurallarına dikkat etmesi gerekir.	4.787	0.541
24	Tesiste çalışan personellerin güler yüzlü, nezaketli ve kibar olmasının tedavimi olumlu yönde etkileyeceğinin farkındayım.	4.690	0.688
25	Tesiste kalabalıktan kaynaklı olumsuz durumlarla karşılaşabileceğimi bilirim ve buna yönelik önlemler alırım.	4.098	1.013
26	Tesiste ortak kullanım alanlarının temizliğine dikkat ederim.	4.794	0.486
27	Terlik kullanımının önemini bilirim ve terlik kullanmaya özen gösteririm.	4.594	0.820
28	Bone kullanımının önemini bilirim ve bone kullanmaya özen gösteririm.	4.220	1.150
29	Restoran ve yemeklerin hijyeni benim için önemlidir.	4.867	0.409
30	İçme kürünün hijyenik koşullarda verildiğine dikkat ederim.	4.454	0.991

Katılımcıların termal turizm farkındalığı anketinde yer alan ifadelerle verdikleri cevapların yer aldığı Tablo 3 incelendiğinde 29. sırada yer alan “Restoran ve yemeklerin hijyeni benim için önemlidir” (4,867) ifadesinin katılım düzeyinin en yüksek ifade olduğu görülmektedir. Ardından 23. sırada yer alan “Termal tesislerde personelin hijyen kurallarına dikkat etmesi gerekir.” (4.787) ifadesi gelmektedir. Katılım düzeyi en düşük ifade ise 4. sırada yer alan “Su içi egzersizlerin kaç derece sıcaklıkta yapılacağını bilirim.” (2,745)’dir. Bu ifadeyi ise 10. sırada yer alan “Termal suların mineral özelliklerini bilirim.” (2.953) ifadesi takip etmektedir.

4.3. Faktör Analizi Sonuçları

Termal turizm farkındalığını belirlemek amacıyla hazırlanmış olan ankette yer alan ifadelerle daha anlaşılır yorumlar yapabilmek ve ifadelerin boyutlarını tespit edebilmek adına faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. KMO ve Bartlett’s Testi Sonuçları ve Faktör Analizi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		0.821	
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	2198.792	
	Df	136	
	Sig.	0.000	
Faktörler		Faktör Yüklü	Açıklanan Varyans
Faktör 1: Kullanıma Yönelik			21.085
Termal kullanımı sırasında yeterince sıvı tüketirim.		0.576	
Havuz içinde kalınacak maksimum süreyi bilirim.		0.640	
Su içi egzersizlerin kaç derece sıcaklıkta yapılacağını bilirim.		0.745	
Sıcak havuzlara tok karna girilmemesi gerektiğini bilirim.		0.739	
Termal tedavinin en az 15 gün uygulandığı takdirde olumlu sonuç vereceğini bilirim.		0.481	
Faktör 2: Tesise Yönelik			13.298
Tesis kararında, odalarda kişiye özel termal su havuzunun olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.		0.620	
Tesiste yeşil alan olmasına dikkat ederim.		0.788	
Tesisin spor imkânlarına sahip olmasına dikkat ederim.		0.704	
Faktör 3: Sağlık Personeline Yönelik			13.052
Termal tedavileri hekim kontrolünde kullanmam gerektiğini bilirim.		0.640	
Tesis tercihimde, acil müdahale biriminin olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.		0.811	

Tesis tercihimde, yardımcı sağlık personeli olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	0.857	
Tesis tercihimde, fizik tedavi uzmanının olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	0.845	
Tesis tercihimde tesisin hekim ve hemşire bulundurmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	0.849	
Faktör 4: Hijyene Yönelik		10.851
Tesiste ortak kullanım alanlarının temizliğine dikkat ederim.	0.857	
Terlik kullanımının önemini bilirim ve terlik kullanmaya özen gösteririm.	0.672	
Restoran ve yemeklerin hijyeni benim için önemlidir.	0.465	
İçme kürünün hijyenik koşullarda verildiğine dikkat ederim.	0.753	
KMO= 0.821		
Barlett's Testi: 2198.792		p<0.000

Analizde Varimax döndürme yöntemi kullanılmış, faktör yükü 0.40'tan düşük olan ifadeler ve 0.10'dan daha az farkla birden fazla faktöre dâhil olan boyutlardan çıkarılmış yeniden faktör analizi yapılmıştır. Örneklem büyüklüğü yeterliliği, verilen faktör analizine uygunluğu ve değişkenler arasındaki korelasyonun anlamlılığı için KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değerine bakılmış ve Barlett testi yapılmıştır. Test sonucunda KMO değeri 0.821 bulunmuştur. Bulunan değer örneklem büyüklüğünün analiz için yeterli olduğunu göstermektedir (Tablo 4). Barlett testi sonucunda değişkenler arası korelasyonun $p<0.000$ düzeyinde anlamlı olduğu anlaşılmıştır (Akgül ve Çevik, 2003: 104).

Termal turizm farkındalığı anketi verilerine yapılan faktör analizi sonucunda kullanım, tesis, sağlık personeli ve hijyen olmak üzere 4 faktör saptanmıştır (Tablo 4). Bu faktörler, varyansın toplam %58.286'sını açıklamaktadır. Faktör analizine göre her bir faktör güvenilir olarak bulunmuştur.

4.4. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Psikometrik Özellikleri

Tablo 5. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Özellikleri

Boyutlar	İfade Sayısı	Max/Min	Cronbach Alpha	\bar{X}	SS
Kullanım	5	1-5	0.681	3.522	0.853
Tesis	3	1-5	0.622	3.567	1.026
Sağlık Personeli	5	1-5	0.881	4.005	0.995
Hijyen	4	2-5	0.621	4.677	0.490
Toplam	17	1-5	0.833	3.943	0.584

Araştırmada katılımcıların termal turizm farkındalığı kullanım, tesis, sağlık personeli ve hijyen olmak üzere 4 boyut çerçevesinde değerlendirilmiştir. Her bir boyutun aldığı değerler Tablo 5'te gösterilmiştir. İfade sayısı 5 olan kullanım boyutunun aritmetik ortalaması 3.522, standart sapması 0.853 ve güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) 0.681'dir. 3 ifadeden oluşan tesis boyutunun aritmetik ortalaması 3.567, standart sapması 1.026 ve güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) 0.622'dir. 5 ifadeden oluşan personel boyutunun aritmetik ortalaması 4.005, standart sapması 0.995 ve güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) 0.881'dir. 4 ifadeden oluşan hijyen boyutunun ise aritmetik ortalaması 4.677, standart sapması 0.490 ve güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) 0.621'dir. İfadelerin toplam ortalaması 3.943, standart sapması 0.584, güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.833'tür.

4.5. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Termal turizm farkındalığı boyutlarının demografik değişkenlere göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular Tablo 6, Tablo 7, Tablo 8, Tablo 9, Tablo 10 ve Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 6. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Cinsiyet	N	Değişkenler		Test Değerleri
			\bar{X}	SS	
Kullanım	Erkek	209	3.458	0.908	t=-1.613
	Kadın	176	3.598	0.777	p=0.002
Tesis	Erkek	209	3.606	1.046	t=0.812
	Kadın	176	3.520	1.002	p=0.577
Sağlık Personeli	Erkek	209	3.954	1.046	t=-0.997
	Kadın	176	4.055	0.932	p=0.012
Hijyen	Erkek	209	4.578	0.558	t=-4.413
	Kadın	176	4.795	0.364	p=0.000

Tablo 6’da görülebileceği gibi kullanım boyutunun cinsiyet grubuna göre karşılaştırılması yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır (t=-1.613, p=0.002). Aradaki farkın kadınların erkeklere göre daha yüksek puan almasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle kadınların erkeklere göre kullanım boyutunda farkındalığının daha yüksek olduğu söylenilebilir. Personel boyutunun cinsiyet grubuna göre karşılaştırılması yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (t=-0.997, p=0.012). Aradaki farkın kadınların erkeklere göre daha yüksek puan almasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle kadınların erkeklere göre personel boyutunda farkındalığının daha yüksek olduğu söylenilebilir. Hijyen boyutunun cinsiyet grubuna göre karşılaştırılması yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (t=-4.413, p=0.000). Aradaki farkın kadınların erkeklere göre daha yüksek puan almasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle kadınların erkeklere göre hijyen boyutunda farkındalığının daha yüksek olduğu söylenilebilir.

Tablo 7. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Yaş Grubuna Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Yaş Grubu	N	Değişkenler		Test Değerleri
			\bar{X}	SS	
Kullanım	30 ve altı	151	3.442	0.837	F=5.161
	31-45	140	3.702	0.844	p=0.006
	46 ve üzeri	94	3.383	0.853	
Tesis	30 ve altı	151	3.717	0.897	F=6.039
	31-45	140	3.609	1.059	p=0.003
	46 ve üzeri	94	3.262	1.112	
Sağlık Personeli	30 ve altı	151	3.907	0.929	F=6.947
	31-45	140	4.240	0.917	p=0.001
	46 ve üzeri	94	3.793	1.139	
Hijyen	30 ve altı	151	4.639	0.529	F=2.392
	31-45	140	4.750	0.431	p=0.093
	46 ve üzeri	94	4.633	0.502	

Tablo 7’de termal turizm farkındalığı boyutlarının yaş grubuna göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır. Kullanım, tesis ve sağlık personeli boyutlarının yaş grupları arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Kullanım (F=5.161, p=0.006), tesis (F=6.039,

$p=0.003$) ve sağlık personeli ($F=6.947$, $p=0.001$) boyutlarının yaş grupları ile arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Farkın kaynağını tespit etmek için Tukey's b testi yapılmıştır. Yapılan Tukey's b testi sonucunda kullanım boyutunda farkın 31-45 yaş grubunda olan katılımcıların 30 ve altı ve 46 ve üzeri yaş grubunda bulunanlara göre puanın yüksek olmasından kaynaklı olduğu görülmüştür. Yani, yaş aralığı 31-45 arasında bulunan katılımcıların kullanıma dair farkındalık düzeyi diğer gruplara göre daha yüksektir. Tesis boyutunda farkın 46 ve üzeri yaş grubunda olan katılımcıların diğer gruplardan daha düşük olmasından kaynaklı olduğu görülmüştür. Bu 46 ve üzeri yaş grubunda olan bireylerin tesis boyutunda farkındalık düzeyinin daha düşük olduğu anlamına gelmektedir. Son olarak sağlık personeli boyutunda farkın kaynağı incelendiğinde 31-45 yaş grubunda olan katılımcıların 30 ve altı ve 46 ve üzeri yaş grubunda bulunanlara göre puanın yüksek olduğu görülmüştür. Yani, yaş aralığı 31-45 arasında bulunan katılımcıların sağlık personeline dair farkındalık düzeyi diğer gruplara göre daha yüksektir.

Tablo 8. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Gelir Grubuna Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Gelir Grubu	Değişkenler		Test Değerleri
		\bar{X}	SS	
Kullanım	5000 TL altı	3,429	0,836	$t=-3.615$ $p=0,875$
	5000 TL ve üzeri	3,780	0,849	
Tesis	5000 TL altı	3,520	1,043	$t=-1.483$ $p=0,448$
	5000 TL ve üzeri	3,696	0,968	
Sağlık Personeli	5000 TL altı	3,997	1,000	$t=-0.110$ $p=0,658$
	5000 TL ve üzeri	4,009	0,986	
Hijyen	5000 TL altı	0,494	0,494	$t=-1.260$ $p=0,408$
	5000 TL ve üzeri	0,478	0,478	

Tablo 8'de termal turizm farkındalığı boyutlarının gelire göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır. İncelendiğinde kullanım boyutu ($t=-3.615$, $p=0,875$), tesis boyutu ($t=-1.483$, $p=0,448$), personel boyutu ($t=-0.110$, $p=0,658$) ve hijyen boyutu ($t=-1.260$, $p=0,408$) medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmamaktadır.

Tablo 9. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Eğitim Grubuna Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Eğitim Grubu	Değişkenler			Test Değerleri
		N	\bar{X}	SS	
Kullanım	İlköğretim	65	3.024	0.790	$F=10.389$ $p=0.000$
	Lise	94	3.591	0.879	
	Ön lisans	65	3.504	0.703	
	Lisans ve üzeri	161	3.690	0.846	
Tesis	İlköğretim	65	3.041	1.051	$F=7.201$ $p=0.000$
	Lise	94	3.691	1.047	
	Ön lisans	65	3.676	0.922	
Sağlık Personeli	Lisans ve üzeri	161	3.662	0.985	$F=1.707$ $p=0.165$
	İlköğretim	65	3.840	1.345	
	Lise	94	4.083	0.900	
	Ön lisans	65	4.184	0.670	
Hijyen	Lisans ve üzeri	161	3.942	0.986	$F=2.365$ $p=0.071$
	İlköğretim	65	4.600	0.558	
	Lise	94	4.750	0.377	
	Ön lisans	65	4.576	0.604	
Hijyen	Lisans ve üzeri	161	4.708	0.462	

Tablo 9’da termal turizm farkındalığı boyutlarının eğitim grubuna göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır. Buna göre, kullanım ve tesis boyutlarının eğitim grupları arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Buna göre, kullanım ($F=10.389$, $p=0.000$) ve tesis boyutları ($F=7.201$, $p=0.000$) ile eğitim grupları arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Farkın kaynağını tespit etmek için yapılan Tukey’s b testi sonucunda kullanım boyutunda eğitim durumu ilköğretim olan katılımcıların puanının lise, ön lisans ve lisans ve üzeri eğitim durumuna sahip katılımcılardan daha düşük olmasından kaynaklandığı görülmüştür. Yani, eğitim durumu ilköğretim olan katılımcıların kullanım boyutuna dair farkındalığı diğerlerine göre daha azdır. Tesis boyutunun katılımcıların eğitim durumu ile karşılaştırılması yapıldığında ise eğitim durumu lise olan katılımcıların diğerlerine nazaran daha yüksek puana sahip olduğu görülmüştür. Bu da eğitim düzeyi lise olan katılımcıların tesis boyutunda farkındalık düzeyinin diğerlerine nazaran daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 10. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Mesleğe Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Meslek	Değişkenler			Test Değerleri
		N	\bar{X}	SS	
Kullanım	Serbest meslek	88	3.331	0.840	F=7.042 p=0.000
	Memur-İşçi	155	3.707	0.808	
	Sağlık çalışanı	34	3.988	0.842	
	Öğrenci	47	3.183	0.843	
	Ev hanımı	34	3.388	0.687	
Tesis	Emekli	27	3.259	0.916	F=3.346 p=0.006
	Serbest meslek	88	3.500	0.961	
	Memur-İşçi	155	3.711	0.968	
	Sağlık çalışanı	34	3.872	0.898	
	Öğrenci	47	3.524	1.013	
Sağlık Personeli	Ev hanımı	34	3.166	1.164	F=2.570 p=0.027
	Emekli	27	3.148	1.295	
	Serbest meslek	88	4.086	0.975	
	Memur-İşçi	155	4.127	0.876	
	Sağlık çalışanı	34	4.094	1.072	
Hijyen	Öğrenci	47	3.719	1.017	F=2.099 p=0.065
	Ev hanımı	34	3.794	1.233	
	Emekli	27	3.622	1.101	
	Serbest meslek	88	4.659	0.566	
	Memur-İşçi	155	4.682	0.472	
	Sağlık çalışanı	34	4.794	0.350	
	Öğrenci	47	4.505	0.588	
	Ev hanımı	34	4.808	0.369	
	Emekli	27	4.703	0.353	

Tablo 10’da termal turizm farkındalığı boyutlarının meslek grubuna göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır. Tabloya göre kullanım ($F=7.042$, $P=0.000$), tesis ($f=3.346$, $P=0.006$) ve sağlık personeli ($F=2.570$, $p=0.027$) boyutları ile meslek grupları arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Farkın kaynağını tespit etmek için Tukey’s b testi yapılmıştır. Yapılan Tukey’s b testi sonucunda kullanım boyutunda farkın sağlık çalışanları kategorisinde bulunan katılımcıların puanının diğer meslek gruplarına göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı görülmüştür. Özetle sağlık çalışanı katılımcıların kullanım boyutuna yönelik farkındalığı diğer mesleklere nazaran daha yüksektir. Tesis boyutu açısından

incelendiğinde fark, memur-işçi kategorisinde bulunan katılımcıların ev hanımı ve emekli kategorisinde bulunanlara göre daha yüksek puan aldığı için oluşmaktadır. Bu durum, memur-işçi katılımcıların mesleği ev hanımı ve emekli olanlara nazaran tesis boyutunda farkındalık düzeyinin daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Tukey's b testi sonucuna göre sağlık personeli boyutunda, memur-işçi kategorisinde bulunan katılımcıların öğrenci ve emekli kategorisinde bulunanlara göre puanları daha yüksektir. Bu durum da memur-işçi katılımcıların mesleği öğrenci ve emekli olanlara nazaran sağlık personeli boyutunda farkındalık düzeyinin daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 11. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Medeni Durum	N	Değişkenler		Test Değerleri
			\bar{X}	SS	
Kullanım	Bekar	160	3,456	0,840	t=-1,288
	Evli	225	3,569	0,860	p=0,448
Tesis	Bekar	160	3,733	0,920	t=2,703
	Evli	225	3,448	1,081	p=0,002
Sağlık Personeli	Bekar	160	4,002	0,898	t=-0,033
	Evli	225	3,999	1,061	p=0,031
Hijyen	Bekar	160	4,590	0,561	t=-2,972
	Evli	225	4,740	0,424	p=0,000

Tablo 11'de termal turizm farkındalığı boyutlarının medeni duruma göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır. Tesis boyutunun medeni duruma göre karşılaştırılması yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (t=2.703, p=0.002). Aradaki farkın bekarların evlilere göre daha yüksek puan almasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle bekarların evlilere göre tesis boyutunda farkındalığının daha yüksek olduğu söylenilebilir. Personel boyutunun medeni duruma göre karşılaştırılması yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (t=-0.033, p=0.031). Aradaki farkın bekarların evlilere göre daha yüksek puan almasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle bekarların evlilere göre personel boyutunda farkındalığının daha yüksek olduğu söylenilebilir. Hijyen boyutunun medeni duruma göre karşılaştırılması yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (t=-2.972, p=0.002). Aradaki farkın evlilerin bekarlara göre daha yüksek puan almasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle evlilerin bekarlara göre hijyen boyutunda farkındalığının daha yüksek olduğu söylenilebilir.

4.6. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi

Tablo 12'de değişkenler arası korelasyon analizi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 12. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Termal Turizm Farkındalığı	Kullanım Boyutu (1)	1							
	Tesis Boyutu (2)	r=0,322** p=0,000	1						
	Sağlık Personeli Boyutu (3)	r=0,252** p=0,000	r=0,376** p=0,000	1					

Değişkenler	Hijyen Boyutu (4)	r=0,226** p=0,000	r=0,121* p=0,018	r=0,328** p=0,000	1				
	Yaş (6)	r=-0,028 p=0,581	r=- 0,197** p=0,000	r=-0,014 p=0,779	r=0,037 p=0,470	r=-0,073 p=0,155	1		
	Tesiste Konaklanan Gün Sayısı (7)	r=0,158** p=0,002	r=0,093 p=0,070	r=0,044 p=0,388	r=0,069 p=0,177	r=0,132** p=0,010	r=0,106* p=0,038	1	
	Tesislere Gitme Sayısı (8)	r=0,130* p=0,011	r=-0,065 p=0,204	r=-0,029 p=0,568	r=0,013 p=0,792	r=0,024 p=0,644	r=0,018 p=0,728	r=0,119* p=0,019	1
	Gelir Durumu (9)	r=0,173** p=0,001	r=0,089 p=0,081	r=0,051 p=0,322	r=0,090 p=0,077	r=0,145** p=0,004	r=0,156** p=0,002	r=0,177** p=0,000	r=0,063 p=0,214

0.05 düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır. **

0.01 düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır. *

Termal turizm farkındalığı alt boyutlarının kendi aralarındaki korelasyona bakıldığında kullanım boyutu ile tesis boyutu ($r=0.322$, $p=0.000$), personel boyutu ($r=0.252$, $p=0.000$) ve hijyen boyutu ($r=0.226$, $p=0.000$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki; tesis boyutu ile personel boyutu ($r=0.376$, $p=0.000$) ve hijyen boyutu ($r=0.121$, $p=0.018$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki; personel boyutu ile hijyen boyutu ($r=0.328$, $p=0.000$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Özetle tüm boyutlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Kullanım boyutu ile eğitim durumu ($r=0.245$, $p=0.000$), termal tesiste konaklanan gün sayısı ($r=0.158$, $p=0.002$), termal tesislere gitme sayısı ($r=0.130$, $p=0.011$) ve gelir durumu ($r=0.173$, $p=0.001$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Yaş değişkeni ile kullanım boyutu arasında anlamlı bir ilişkiye ise rastlanılmamıştır ($r=-0.028$, $p=0.581$).

Tesis boyutu ile eğitim durumu ($r=0.176$, $p=0.001$) arasında pozitif yönde ve tesis boyutu ile yaş değişkeni ($r=-0.197$, $p=0.000$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Tesis boyutu ile termal tesiste konaklanan gün sayısı ($r=0.093$, $p=0.070$), termal tesislere gitme sayısı ($r=-0.065$, $p=0.204$) ve gelir durumu ($r=0.089$, $p=0.081$) arasında ise anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Personel boyutu ile eğitim durumu ($r=0.002$, $p=0.976$), yaş ($r=-0.014$, $p=0.779$), termal tesiste konaklanan gün sayısı ($r=0.044$, $p=0.388$), termal tesislere gitme sayısı ($r=-0.029$, $p=0.568$) ve gelir durumu ($r=0.051$, $p=0.322$) arasında herhangi bir anlamlı ilişki yoktur.

Benzer şekilde hijyen boyutunda da eğitim durumu ($r=0.037$, $p=0.472$), yaş ($r=0.037$, $p=0.470$), termal tesiste konaklanan gün sayısı ($r=0.069$, $p=0.177$), termal tesislere gitme sayısı ($r=0.013$, $p=0.792$) ve gelir durumu ($r=0.090$, $p=0.077$) anlamlılık içermemektedir.

5. TARTIŞMA

Termal turizm literatürü incelendiğinde yerli literatürde yapılan birçok çalışmanın destinasyon alanları, termal turizm potansiyeli (Erdogan ve Aklanoğlu, 2008; Fettahoğlu Şenkaya vd., 2012; Emir ve Durmaz, 2009; Çiçek ve Avderen, 2013; Taş, 2012; Bucak ve Özkaya, 2013; Aylar, 2014; Akçay vd., 2014; Paksoy ve Akkurt, 2015; Zengin ve Eker, 2016; Usta ve Zaman, 2015) ve müşteri memnuniyeti (Ünal ve Demirel, 2011; Seçilmiş, 2012; Kaçar vd., 2014) odaklı yürütüldüğü görülmektedir. Farkındalık konusu sağlık turizmi açısından ele alınmış

(Acar ve Turan, 2016: Yorulmaz vd., 2021) termal turizm farkındalığı olarak detaylı irdelenmemiştir. Bu minvalde bu çalışmada bireylerin termal turizm farkındalığı düzeyleri araştırılarak elde edilen bulgular var olan alan yazın ile birlikte tartışılmıştır.

Bireylerin termal turizm farkındalığı düzeylerini ölçmek için araştırmacılar tarafından hazırlanan ankette yer alan maddeler incelendiğinde ifadelerin büyük bir çoğunluğunun 3 ve üzeri puan aldığı görülmektedir. Benzer şekilde, faktör analizi sonucunda elde edilen 4 boyutun madde ortalaması da 3.5'in üzerinde değer almıştır. Boyutların puan ortalamaları dikkate alındığında bireylerin sırasıyla hijyen ($\bar{x}=4.677$), personel ($\bar{x}=4.005$), tesis ($\bar{x}=3.567$) ve kullanım ($\bar{x}=3.522$) boyutlarına yönelik farkındalığa sahip olduğu söylenilebilir. Katılımcıların genel termal turizm farkındalık düzeyi ise ($\bar{x}=3.943$) ortalamanın üzerindedir. Bu durum termal tesis kullanan bireylerin bir anlamda termal turizm konusunda bilinçli hareket ettiklerini ve bu durum sonucunda beklentileri yönünde tesis kullanımı, hijyen hassasiyeti ve sağlık personeli gibi konularda daha dikkatli olduklarını göstermektedir. Zira farkındalığın bireylerin beklentilerini ve tercihlerini önemli oranda etkilediği öngörülebilir. Araştırıldığında Ceylan'ın (2019: 190) termal konaklama işletmelerinin tercih edilmelerinde etkili olan faktörleri incelediği çalışmada turistlerin ilk olarak tesisin hijyen, personel kalitesi, sağlık hizmetleri gibi konuları dikkate aldığına yaptığı vurgu bu araştırma bulgularını desteklemektedir. Benzer şekilde Sandıkçı ve Gürpınar (2008) tarafından termal turizm tesislerinde kür uygulamalarının algılanmasına yönelik yapılan araştırma sonucunda da turistlerin en önemli gördüğü iki unsur tesislerdeki ünitelerin temizlik ve hijyeni ile tesisteki personelin yeterliliği olarak belirlenmiştir. Literatürde bireylerin termal turizm bilgisini farklı sonuçlandıran araştırmaları da görmek mümkündür. Örneğin; Siner ve Torun (2020) tarafından yapılan araştırma termal turizm hakkında hiç bilgisi olmayan bireylerin varlığına ve kaplıca su kullanımının termal turizm olarak bilindiği yanılığına dikkat çekmektedir. Nitel araştırma ile kısıtlı sayıda örneklem üzerinde araştırma yapıldığında farklı sonuçlar elde edilebilir.

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyetlerine göre termal turizm farkındalığı alt boyutları incelendiğinde kullanım boyutu, sağlık personeli boyutu ve hijyen boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiş ve kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla madde ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Veriler, kadın katılımcıların erkeklere oranla kullanım, personel ve hijyen boyutunda daha fazla farkındalık sahibi olduğunu ortaya koymaktadır. Literatürde, Çetin (2011: 914) tarafından turistlerin termal tesislere gelme sayısı ile cinsiyetleri arasındaki ilişkinin değerlendirildiği çalışmada termal tesise gelme sayısının erkeklere nazaran kadınlarda daha yüksek olması; Çontu (2006: 4) ve Akgül (2014: 11) tarafından yapılan araştırmalarda termal turizm deneyimlemede erkeklere nazaran kadın katılımcı oranının daha fazla olması bu çalışma sonucunda elde edilen, kadınların termal turizm farkındalığı konusunda erkeklere kıyasla daha iyi durumda olduğuna dair çıkarımları desteklemektedir. Zira, termal turizmle yönelik deneyim farkındalık düzeyini etkileyecektir.

Araştırmaya katılan bireylerin termal turizm farkındalığı alt boyutlarında gelir durumuna göre aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buradan bireylerin termal turizm farkındalığı düzeyleri ile gelir grupları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur. Nitekim literatürde yer alan araştırmalar termal konaklama tesislerinin tercih edilmesinde de gelir grupları arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığına dikkat çekerek (Ceylan, 2019: 19) bu araştırma sonucunu desteklemektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumu ile termal turizm farkındalığı alt boyutları incelendiğinde kullanım ve tesis boyutları ile eğitim grupları arasında anlamlı farklılık olduğu

görülmektedir. Kullanım boyutunda eğitim durumu ilköğretim olan katılımcıların lise, ön lisans ve lisans ve üzeri eğitim durumuna sahip katılımcılardan daha düşük farkındalık düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Kullanım boyutunda eğitim düzeyi arttıkça farkındalık artmaktadır. Tesis boyutunda ise eğitim durumu lise olan katılımcıların diğerlerine nazaran daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Bu durum eğitim düzeyinin boyutlara göre farklı farkındalık düzeyi doğuracağı şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmaya katılan bireylerin mesleği ile termal turizm farkındalığı alt boyutları kullanım, tesis ve sağlık personeli boyutları ile meslek grupları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Kullanım boyutunda sağlık çalışanları diğer meslek gruplarına göre; tesis boyutunda memur-işçi kategorisinde bulunan katılımcıların ev hanımı ve emekli kategorisinde bulunanlara göre; sağlık personeli boyutunda, memur-işçi kategorisinde bulunan katılımcıların öğrenci ve emekli kategorisinde bulunanlara göre daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan bireylerin medeni durumlarına göre termal turizm farkındalığı alt boyutları incelendiğinde tesis boyutu, sağlık personeli boyutu ve hijyen boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Tesis boyutu ve personel boyutunda bekarların evlilerden hijyen boyutunda ise evlilerin bekarlardan daha yüksek madde ortalamalarına sahip olduğu görülmüştür. Bu durum tesis ve personel boyutunda bekarların evlilere nazaran daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu, hijyen boyutunda ise evlilerin bekarlara göre daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğunu şeklinde yorumlanabilir. Literatür incelendiğinde bekar olan ziyaretçilerin evli olan ziyaretçilerden daha yüksek oranda tesise tekrar gelme niyetinde olduğuna dair araştırma sonuçları mevcuttur (Seçilmiş, 2012: 245). Bu durum tesis ve personel boyutunda bekârların farkındalık düzeyinin daha yüksek olmasına imkân tanımış olabilir. Hijyen boyutunda ise evlilerin farkındalık düzeyinin daha yüksek olmasının bir hayatı omuzlama gayesinde evin düzenini ve evliliğin sürekliliğini sürdürme açısından hijyenin önemini ortaya çıkarmaktadır.

Termal turizm farkındalığı boyutlarının kendi aralarındaki ilişkiyi tespit etmek için yapılan korelasyon analizi sonucunda termal turizm farkındalığı alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Yani kişinin bir boyutta artan farkındalığı diğer boyutu da olumlu etkilemektedir. Nitekim insan deneyimlerinden öğrenen bir varlıktır.

Değişkenler ve boyutlar arasındaki ilişki incelendiğinde; kullanım boyutu ile termal tesiste konaklanan gün sayısı, termal tesislere gitme sayısı ve gelir durumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır. Bu durum; termal tesiste konaklanan gün sayısı, termal tesislere gitme sayısı ve gelir durumu arttıkça termal tesis kullanımına dair farkındalığın da artacağına işaret etmektedir. Literatürde benzer sonuçların vurgulandığı araştırmalar yer almaktadır. Örneğin Timur (2015: 58) tarafından yapılan araştırmada termal turistlerin destinasyon ve tekrar ziyaret algılarında tesise gelme sayıları incelenmiş ve araştırma sonucunda iki veya daha fazla kez gelenlerin imaj ve tekrar ziyaret algıları bir kez gelenlere oranla daha yüksek bulunmuştur. Gelir durumunun tesis kullanımı açısından anlam ifade etmesi ise maddi olanakların tüketim üzerindeki etkisi ile yorumlanabilir. Araştırmada tesis boyutu ile yalnızca yaş değişkeni arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu durum yaş arttıkça tesis boyutuna dair farkındalığın azalacağı şeklinde yorumlanabilir. Literatür incelendiğinde Liu vd., (2019) tarafından yapılan araştırmada termal turistlerin su kalitesine öncelik verdiği ve çevresel etmen gibi tesis içi konuları geri planda tuttuğu tespit edilmiştir. Tesis boyutuna yönelik farkındalığın azalması yaşlı bireylerin tesisin yeşil alanlarını veya spor imkânlarını önemseme düzeylerinin gençlere nazaran daha düşük olacağı şeklinde yorumlanabilir.

Son olarak araştırmaya katılan bireylerin yaş, termal tesiste konaklanan gün sayısı, termal tesise gitme sayısı ve gelir durumu değişkenleri ile hijyen ve personel boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Hijyenin tüm bireyler için, özellikle Covid-19 pandemisi ile birlikte daha da, önemli olduğu günümüz şartlarında istatistiksel olarak anlamlılık göstermemesi normal karşılanmalıdır. Gencinden yaşlısına, tesiste az konaklayanından çok konaklayanına, tesise az gideninden çok gidenine ve gelir durumu az olandan çok olan herkes için hijyen elzendir.

6.SONUÇ

Termal kaynakların bulunmadığı yerlerde termal turizm endüstrisinden bahsetmek de mümkün olmayacaktır. Uzmanlık gerektiren termal turizm, kalış sürelerinin diğer turizm türlerine göre yüksek olması sebebiyle yüksek gelir sağlayan bir sağlık turizmi çeşididir. Bu nedenle termal kaynaklara sahip ülkelerin bu kaynakları yatırıma dönüştürerek ekonomiye ve bireylerin kullanımına kazandırması önem arz etmektedir.

Termal turizmin hedef kitlesi sadece hasta bireylerden oluşmamaktadır. Sağlıklı bireyler de sağlıklarını korumak veya geliştirmek amacıyla termal turizmi tercih etmektedirler. Böylelikle termal tesislerin kullanımı belirli bir mevsimle sınırlandırılmayacak özellikte olup, yıl boyunca bireylerin kullanımına sunulmaktadır. Tesisleri kullanan bireylerin ise termal uygulamalar, termal tesisin kullanımı, tesis personeli ve hijyen gibi konularda bilinçli olmaları gerek bireyin tedavi süreci ve sağlığı gerekse uzun vadede termal turizm sektörüne olumlu katkılar sağlayacaktır.

Bu çalışmada termal turizm farkındalığı kavramı ele alınmış olup, bireylerin termal turizme yönelik farkındalık düzeyleri ölçülmüş ve termal turizm farkındalığı çeşitli demografik değişkenler ile kıyaslanmıştır. Araştırma sonucunda bireylerin termal turizm farkındalıklarının orta düzeyin üzerinde olduğu bulunmuştur. Bu durum bireylerin termal tesis kullanımının, tesis özelliklerinin, sağlık personeli bulundurma ve hijyenin önemi konusunda yeterince hassas davranmadıkları ve bu konulara yönelik yüksek bilinç düzeyine sahip olmadıklarını göstermektedir.

Ayrıca bireylerin termal turizm farkındalık düzeylerinin kullanım, sağlık personeli ve hijyen boyutlarında kadınlarda erkeklere göre daha yüksek olduğu, kullanım boyutunda farkındalık düzeyi 31-45 yaş arası bireylerde diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu, yine bu yaş grubu sağlık personeli boyutunda farkındalığın diğer gruplara göre yüksek olduğu, ilköğretim eğitim düzeyine sahip bireylerin kullanım farkındalığının diğer eğitim düzeyi gruplara göre düşük olduğu, lise eğitim düzeyine sahip bireylerin tesis farkındalığının diğer eğitim gruplarına göre yüksek olduğu, sağlık çalışanlarının kullanım farkındalığının diğer meslek gruplarına göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara ek olarak bekarların tesisle ve sağlık personeli ile ilgili farkındalıklarının evlilere göre daha yüksek olduğu, hijyen boyutunda ise farkındalığın evlilerde bekarlara göre daha yüksek olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularından hareketle, termal tesislerden faydalanacak bireylerin termal tesis kullanımı, tesis özellikleri, sağlık personeli ve hijyen konularında tesisi kullanmadan evvel bilgi sahibi olmaları bireylerin farkındalık düzeylerini artırmada etkili olacaktır. Termal tesisleri daha sık kullanan bireylerin termal turizm farkındalıklarını artırmak amacıyla tesislerde donanımlı personel sayısı artırılmalı, hastaların kullanacağı termal uygulamalara ilişkin detaylı bilgilendirme yapılmalı ve tesisin hijyeni konusunda çaba gösterilmelidir.

Atılacak olan bu adımlar bireylerin termal turizm farkındalığına olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Termal uygulamalar sonucunda kullanıcıda faydalı olması beklenen sonuçlara maksimum düzeyde ulaşılacağı düşünülmektedir. Bireyler açısından bakıldığında ise termal kaynakların bilinçli kullanımı, bireylerin eski sağlıklarına kavuşma ve mevcut sağlıklarını koruma gibi beklentilerini yüksek düzeyde karşılayacaktır. Kazanılan farkındalıkla birlikte sunulan hizmetlerin verimliliğinin artması ve talep edenler tarafında beklentilerin karşılanması termal turizm sektörüne olan güveni artıracaktır. Termal turizm uygulamalarının güvenilirliği ve bu uygulamalara talebin artması termal turizm sektörünün sağlık turizmi ekonomisi içerisinde payını artırarak sektör içerisinde hizmet sunumu yapan paydaşların ekonomik olarak büyümesine katkı sağlayacaktır. Bu nedenle termal turizm sektörü içerisinde hizmet sunan tesis, işletme, acente vb. paydaşların termal turizm farkındalığı konusuna daha fazla odaklanmaları tavsiye edilmektedir. Son olarak termal turizm farkındalığı ile farklı değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen betimsel araştırmalar ile termal turizm farkındalığı konusunda nitel araştırmaların yapılabileceği söylenebilir.

YAZARLARIN BEYANLARI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

7. KAYNAKÇA

Acar, N. ve Turan, A. (2016). Sağlık Çalışanların Sağlık Turizmi Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma: Ahi Evran Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çalışanları Örneği, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve Bilimler Dergisi, 17(1), 17–36.

Akçay, Y., Keskin Çıtroğlu, H., Çakır, A. ve Bacak, G. (2014). İnegöl-Oylat Jeotermal Kaynağının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi, Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi, 4(2), 27-37.

Akgül, C. C. (2014). Müşterilerin Sürdürülebilir Termal Turizm ve Hizmet kalitesi Algıları ile Genel Memnuniyet Düzeyi İlişkisi: Gönen Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Balıkesir.

Aylar, F. (2014). Orta Karadeniz’de Yeni Gelişen Bir Termal Turizm Merkezi: Gözlek Kaplıcası (Amasya), Doğu Coğrafya Dergisi, 19(32), 261- 276.

Beybala, T. (2015). Termal Turizmde Hizmet Kalitesi, Algılanan Destinasyon İmajı ve Tekrar Ziyaret Niyeti Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Bucak, T. ve Özkaya, E. (2013). Çanakkale İlinin Termal Turizm Potansiyeli, Aksaray Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 5(2), 7-23.

Ceylan, U. (2019). Termal Konaklama İşletmelerinin Tercih Edilmelerinde Etkili Olan Faktörler: Kütahya İlinde Bir Araştırma. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 181(21) Ek Sayı (181-197).

Chrobak, A., Ugolini, F., Pearlmutter, D. & Raschi, A. (2020). Thermal Tourism and Geoheritage: Examining Visitor Motivations and Perceptions Resource, 9(58), 1-26.

Çetin, T. (2011). Termal Turizm Potansiyeli Açısından Kozaklı (Nevşehir) Kaplıcaları, Journal of Turkish Studies, 6 (1), 899-924.

Çiçek, R. ve Avderen, S. (2013). Sağlık Turizmi Açısından İç Anadolu Bölgesi'ndeki Kaplıca ve Termal Tesislerin Mevcut Yapısının ve Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 15(25), 25-35.

Çontu, M. (2006). Alternatif Turizm Çeşitleri ve Kızılcahamam Termal Turizm Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu

Doğanay, H. (2001). Türkiye Turizm Coğrafyası. Çizgi Kitapevi.

Emir, O. ve Durmaz, G. (2009). Afyonkarahisar'ın Termal Turizm İmajı Üzerine Bir Değerlendirme, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 20(1), 25-32.

Erdoğan, E. ve Aklanoğlu, F. (2008). Termal Turizm ve Afyon-Gazlıgöl Örneği. E-journal of New World Sciences Academy, 3(1), 83-92.

Erfurt, P. (2010). The Importance of Natural Geothermal Resources in Tourism, World Geothermal Congress, Bali.

Fettahoğlu Şenkaya, B., Demirel, Ö. ve Özkır D. (2012). Ayder (Çamlıhemşin/Rize/Türkiye) Termal ve Yayla Turizm Bölgesinin Termal Koruma ve Turizm Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, (5), 151-164.

Kaçar, M., Özmaden, M. ve Şahin, A. (2014). Termal Turizm İşletmelerinden Müşterilerin Rekreasyon Talebi: Balıkesir İli Örneği, International Journal of Science Culture and Sport, 2(2), 183-190.

Kanat, T. (2019). Aromaterapi, Journal of Biotechnology and Strategic Health Research, 3, 67-73.

Liu, X., Fu, Y., Chao, R. F. & Li, J. (2019). A Formative Measurement Approach for Exploring How to Form Service Quality in Hot Spring Resorts, Tourism and Hospitality Research, 19(1), 27-39.

Martin, Y. ve Kınır, S. (2017). Dünyada ve Türkiye'de Termal Turizm, Türkiye'deki Kaplıcalar, Termal Oteller ve Termal Tatil Köyleri Üzerine Bir İnceleme. Uluslararası Batı Asya Turizm Kongresi Bildireler Kitabı, 557-574.

MTA Genel Müdürlüğü. (2021). <https://www.mta.gov.tr/v3.0/hizmetler/jeotermal-harita> adresinden 08.01.2021 tarihinde alınmıştır.

Nikoli, G. & Lazakidou, A. (2019). A Review of Thermal Tourism in Europe and Greece, Tourism: An International Interdisciplinary Journal, 67(3), 318-322.

Özbek, T. (1991). Dünya'da ve Türkiye'de Termal Turizmin Önemi, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 3(2), 15-29.

- Paksoy, M. ve Akkurt, A. (2015). Termal Turizm Açısından Sivas Sıcak Çermik Kaplıcası, *International Journal of Social and Sciences*, 5(2), 77-83.
- Peris-Ortiz, M., Alvarez-Garcia, J. & Rueda-Armengot, C. (2015). *Achieving Competitive Advantage Through Quality Management*, In Springer International Publishing.
- Şahbaz, R. P., Akdu, U. ve Akdu, S. (2012). Türkiye’de Medikal Turizm Uygulamaları; İstanbul ve Ankara Örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(27), 267–296.
- Sandıkçı, M. (2008). Termal Turizm İşletmelerinde Sağlık Beklentileri ve Müşteri Memnuniyeti. Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Afyonkarahisar.
- Sandıkçı, M. ve Gürpınar, K. (2008). Termal Turizm İşletmelerinde Kür Hizmetlerinin Algılanan Önemi: Ege Bölgesi’nde Bir Araştırma, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 10 (1), 103-121.
- Seçilmiş, C. (2012). Termal Turizm Destinasyonlarından Duyulan Memnuniyet Düzeyinin Tekrar Ziyaret Niyetine Etkisi: "Sakarılıca Örneği". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 231-250.
- Smith, M. ve Puczko, L. (2009). *Health and Wellness Tourism*. In *Health and Wellness Tourism*. Elsevier, USA.
- Siner, G. ve Torun, N. (2019). Sağlık Turizminde Termal Turizm ve Spa-Wellness Turizminin Yeri ve Önemi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi XLVIII*, 2020/1, 517-533
- Taş, B. (2012). Afyonkarahisar İlinde Termal Turizmin Gelişimi, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 139-152.
- T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu. (2021). Sağlık Bakanlığınca İşletme İzni Verilen Kaplıca Tesisleri. http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/saglik/saglik_sigortaciligi/saglik_bakanliginca_isletme_izni_verilen_kaplica_tesisleri adresinden 08.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- TGA | T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021). https://www.tga.gov.tr/?gclid=EAIaIQobChMIppzq_oOL7gIVsRJ7Ch2SCQhPEAAAYASAAEgLO6fD_BwE adresinden 15.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- Tunç, A. ve Saç, F. (1998). *Genel Turizm*. Detay Yayıncılık.
- Usta, N. ve Zaman, M. (2015). Kızılcahamam İlçesi Turizminde Termal Kaynakların Önemi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 187- 208.
- Ünal, A. ve Demirel, G. (2011). Sağlık Turizmi İşletmelerinden Yararlanan Müşterilerin Beklentilerinin Belirlenmesine Yönelik Bolu İlinde Bir Araştırma, *Electronic Journal of Vocational College*,1(1), 106-115.
- Yorulmaz, M., Uysal, B. ve Demirhan, N. (2021). Measuring the Health Tourism Awareness of Thermal Tourism Employees by Quantitative Method, İçinde A. Hayali Sarılioğlu (Ed.), *New Perspectives and Research in Social Science*, Lap Lambert Academic Publishing, Moldova.

Zengin, B. ve Eker, N. (2016). Sakarya İli Termal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13, 165-181.